

ועתה ישראל

נאומים רבים ישנם בספר דברים, ובדרכים שונות מנסה משה רבינו לפלס דרך לליבם של בני ישראל בעת שבה עומדים הם להיכנס לארץ ישראל. יש מקום לערוך השוואות בין נאומים שונים ולשים לב לדגשים שבכל נאום. דומה שיש מקום לחקור ולהבין את היחס שבין שני נאומים שנפתחים בפתיחה: "ועתה ישראל". פעמיים בספר דברים פונה משה לעם ישראל בפנייה זו, פעם אחת בפרשת ואתחנן ופעם אחת בפרשתנו. עיון בתוכן שני הנאומים יכול ללמדנו משהו על דרכו החינוכית של משה כמנהיגם של ישראל. בשני הנאומים ישנה אזהרה על קיום מצוות ה' תוך כדי אזכור אירועים מרכזיים מן העבר, אולם עיון מדוקדק בתוכן הנאומים יכול להעמידנו על נימה שונה לחלוטין בשני הנאומים. נענין במשפטי מפתח בנאום הראשון: "ועתה ישראל שמע אל החקים ואל המשפטים אשר אנכי מלמד אתכם לעשות", ולאחר מכן מופיעים דברי אזהרה המזהירים על העניין: "עיניכם הרואות את אשר עשה ה' בבעל פעור כי כל האיש אשר הלך אחריו בעל פעור השמידו ה' אלוהיך מקרבך", וכן: "רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך", ובהמשך: "ונשמרתם מאד לנפשותיכם", ואז לסיום: "השמרו לכם פן תשכחו את ברית ה' אלוהיכם אשר כרת עמכם". הנימה כאן ברורה. משה רבינו מזהיר ומאיים על עם ישראל שעליהם להיות מחוייבים ללא תנאי לתורה ולמצוות מכיון שעונשו של החוטא הינו גדול מנשוא. זו אכן דרך אחת לגרום לעם ישראל לשמור את תורת ה', אך מסתבר שלא די בכך. עיון בנאום המקביל של משה חושף גישה שונה לחלוטין. נפנה מבטנו לנאום זה ולכמה משפטי מפתח בו. גם בנאום זה ישנה פתיחה הקשורה לקיום מצוות ה': "ועתה ישראל מה ה' אלוהיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה' אלוהיך ללכת בכל דרכיו ולאהבה אותו ולעבוד את ה' אלוהיך בכל לבבך ובכל נפשך, לשמור את מצוות ה' ואת חקותיו אשר אנכי מצוך היום לטוב לך". כבר מפתיחה זו ניתן לראות שמגמת נתינת התורה הינה לטובתו של עם ישראל. ראוי לשים לב לפסוקים מרכזיים בנאום זה המשמשים כתשתית לתפילת עמידה שבכל יום. משה אומר כך: "כי ה' אלוהיכם הוא אלוהי האלוקים ואדוני האדונים הקל הגדול הגבור והנורא אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד, עושה משפט יתום ואלמנה ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה, ואהבתם את הגר כי גרים הייתם בארץ מצרים. את ה' אלוהיך תירא אותו תעבוד ובו תדבק ובשמו תשבוע". כולנו מכירים את המילים האלה מתחילת תפילת עמידה. רק כאשר רואים את ההקשר של כל הפרק ניתן להבין את התפקיד של תפילה זו. בסוף הפסוק המצוטט מופיע הציווי: "ובו תדבק". הוראה זו משמשת כמקור לציווי להידבק בקב"ה. הדרך להידבק בו הינה על ידי שלמדים מדרכיו והולכים בהן. לפיכך אומר משה הקל הגדול הגיבור והנורא אשר עושה משפט עם החוליות החלשות של החברה. גדולתו של הקב"ה היא בכך שהוא דואג באופן אמיתי לרווחתם של אלה שצריכים זאת. נראה כי מה שמניע את משה בנאום זה הוא הרצון ליצור בקרב בני ישראל מוטיבציה פנימית לקיום התורה מתוך הרצון להידבק בקב"ה. בנוסף, ייתכן לומר שכל עניינה של תפילת עמידה הוא העמידה לפני ה' והניסיון של האדם להידמות לה'. כל אימת שעומד האדם לפני ה' והוא אומר את שבחו של ה' כמי שגומל חסדים, רופא חולים וסומך נופלים, האדם מתמלא רצון להיות דומה לה' ובכך הוא הופך לראוי לקבל את ברכתו. ניתן לעמוד על עניין זה גם מהמשך נאומו של משה. בהמשך נאמר כך: "כי עיניכם הרואות את כל מעשה ה' הגדול אשר עשה, ושמרתם את כל המצוה אשר אנכי מצוך היום למען תחזקו ובאתם וירשתם את הארץ אשר אתם עוברים שמה לרשתה, ולמען תאריכו ימים על האדמה אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת להם ולזרעם ארץ זבת חלב ודבש. משה מדגיש את העובדה שעם ישראל ראה בעיניו את מעשיו הגדולים של עם ישראל. פסוקים אלה הינם גם התשתית לפסוקים הבאים מייד לאחר פרשה זו המתארים את ההבדל בין החיים בארץ ישראל לחיים במצרים. במוקד ההבדל עומד המשפט הבא: "אך אשר ה' אלוהיך דורש אותה, תמיד עיני ה' אלוהיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה". בעקבות ראיית מעשיו של ה' על ידי עם ישראל במדבר, הם מובטחים שגם בארץ ישראל ימשך הקשר האינטימי ביניהם לבין ה' על ידי ראייה הדדית. כאשר מסתכלים על שני נאומים אלה מבינים יסוד גדול בחינוך. פעמיים פונה משה במילים "ועתה ישראל" אל העם ופעמיים הוא קורא להם לשמור היטב את כל התורה. אולם משה מלמדנו שאמנם דרוש בחינוך פן של יראה והעמדת גבולות עם השלכות, אך לצד זה צריך לפתח הנעה פנימית הנובעת מהערכה עצומה לבורא עולם. בסופו של דבר הפחדות ואיומים חשובים אך אינם מספיק עמידים לטווח רחוק. ייתכן שבקריאת שמע שבכל יום אנו מקבלים עול מלכות שמים מתוך הבנת השלכות העונש, ואילו בתפילת עמידה אנו מנסים להידבק בה' מתוך הכרה פנימית בגדולתו של בורא עולם.